

Fig. 1. Hersted-Øster. Ydre, set fra Sydøst.

HERSTED-ØSTER KIRKE

SMØRUM HERRED

Kirken kom efter Reformationen under Kongen¹. Den overgik til Selveje 1. Oktober 1934. Efter et *Sagn* var Kirkens første Klokker saa store, at de slog Revner i Taarnet og maatte ombyttes med mindre².

Kirken ligger paa et svagt hævet Terræn midt i Byen. Hegnsmurene om Kirkegaardens ældste Del er overvejende af raa, kløvet Kamp, vistnok ældst i Syd og Nordvest; den østre Del af Nordmuren er i ny Tid omsat med smaa, gule Sten, hvormed der ogsaa er foretaget Reparationer flere Steder i Kampestenmurene. I Øst er der en Kørelaage og i Nord og Vest smallere Laager, alle med Piller af smaa Sten, fra 1800'rne. En ny Kirkegaardsudvidelse mod Syd uden for den gamle Mur er hegned af gule Teglstensmure.

Bygningen bestaar af romansk Skib, sengotisk Taarn i Vest, sengotisk Vaabenhus i Nord og Kor, vistnok fra 1837. Orienteringen har ret stærk nordlig Afgang.

Om det *fromanske* Kor minder et o. 50 cm dybt Hul af trekantet Tværsnit,

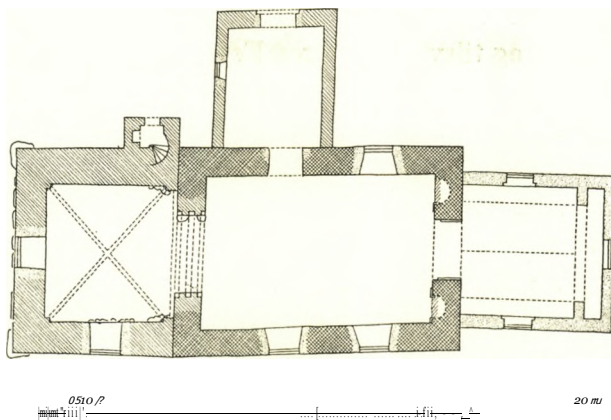

Fig. 2. Hersted-Øster. Plan. 1 : 300. Maalt af El. M. 1942.

som ses øverst i Triumfgavlens Østside lige under det nuværende Kortags Rygning. I Hullet, der hidrører fra den romanske Tagaas, viser Mørtelen endnu Aftryk af dennes svagt konkave Oversider. Det romanske Skib, hvis oprindelige Murhøjde maaler o. 3,90 m, er opført af *raa, kløvet Kamp* med til-dannede Hjørnekvadere af samme Materiale. Skibets oprindelige Vinduer har ikke efterladt synlige Spor, og det samme gælder Syddøren; af Norddøren derimod synes det med Egeplanker afdækkede Inderparti at være romansk, mens Ydersiden er udvidet og ommuret. Over Vaabehusloftet, lidt Vest for Norddørens Vestkarm, ses en enkelt smighugget Kvader, der dog ikke sidder paa Plads; hvorvidt denne Kvader hidrører fra et Vindue eller fra Norddøren, kan ikke afgøres. Velbevaret er Triumfmuren med den forholdsvis høje, runde Korbue og de to flankerende, men med middelalderlig Tilmuring lukkede Sidealternicher; saavel Triumfbuen som Sidealternicherne, der efter den fore-løbige Undersøgelse synes at være halvrunde, har rigt profilerede, men stærkt overpudsede, omkringløbende Kragbaand af Kridtsten, der dog er hugget bort omkring Triumfbuens Vesthjørner. Skibets vestre Taggavl er nedbrudt ved Taarnets Opførelse.

Ændringer og Tilføjelser. Over Skibets Sydvesthjørne er der bevaret et lille Fragment, tre udkragede Bindere, som viser, at det romanske Skib senere har faaet en Munkestensgesims, sikkert med to Fremspring. Denne Gesims er maaske samtidig med Indbygningen af de *Hvælv* med Piller, Buer og Grater, der blev nedrevet 1771 (Rgsk.).

Det i Forhold til Kirken anselige, sengotiske *Taarn* er jævnbredt med Skibet og opført af *Munkesten* i Munkeskifte over en Syld af store, *raa* Kampsten, der ogsaa er synlige flere Steder i det Indre; i Vestmuren ud for Mellemstokværket er der Rudemønster af haardtbrændte Bindere. Taarnrummet aabner sig ind mod Skibet med en slank, spidsbuet Arkade; medens Vangerne er ret-

kantede, har Buen fra Yederlagshøjde en Fals til begge Sider og mellem disse en Halvsten dyb og tilsvarende bred Fordybning paa Undersiden. Rummet dækkes af et simpelt Krydshvælv, der kun har Skjoldbue mod Øst. Trækhuller dannet af to sammenlagte Munketagsten ses lavt i Sydkappens vestre Flig samt i Østkappens nordre. Udvendige Karme og Stik af oprindelige, spidsbuede Vinduer, nu udmuret og tilpasset nye, gotiserende Træ-Karme, ses i Syd og Vest. Det samtidige Trappehus i Nord har Underdør med fladbuget Rulskiftestik kantet af et Løberskifte under et Savsnitbaand, højresnoet Trappe med rund Spindel af Formsten og Loft af fladbuede Binderstik. Fra det mørke Mellemstokværk fører en ny Gennemgang til Skibets Loft. Klokkestokværket har til alle Sider et spidsbuet, falset Glamhul-Par, der udvendig flankeres af Cirkelblændinger. I Syd og Nord Bloktandgesims og ved Gavlenes Fodlinier i Øst og Vest en Række aabne Bjælkehuller; herover har Østgavlen et Savskifte og ni stigende Høj blændinger, den yderste til hver Side med lige, falset Afdækning og de øvrige skiftevis med Spids- og Fladbue. Vestgavlen er simpelt etagedelt, nederst tre Rundblændinger mellem smaa, retkantede Blændinger med vandret, falset Afdækning og derover et gennemløbende Savskifte samt syv Høj blændinger, alle fladbuede undtagen den midterste, der er spids; begge Gavle har ni Kamtakker. Paa Tagryggen en Vindfløj fra 1700'erne med gennembrudt seksoddede Stjerne.

Vaabenhuset er i moderne Tid helt skalmuret med Munkesten i Munkeskifte, men indvendig er Væggene uregelmæssige og puklede over de murede, plankeklædte Bænke, der kun delvis skjuler de store Syldsten. Retkantet Vestvindue og en nu fladbuget, falset Norddør, der 1766 blev forhøjet og forsynet med et højt Trin; glat Gavl med retkantet Glug og ni smaa Kamtakker, nu med Savskifte under fremspringende, glat Led; 1722 fik Vaabenhuset nyt Tagværk, og Kamtakkerne istandsattes (Rgsk.).

Samtidig med Hvælvingernes Nedrivning 1771 (sml. S. 479) blev Skibets Mure forhøjet med flere Skifter og en »høj muret Gesims« samt forsynet med et stort Vindue (Rgsk.).

Koret, der vistnok stammer fra 1837³, er opført af gule Mursten med spidsbuede Vinduer i Syd, Øst og Nord samt en lille Rundglug i den glatte Gavl og simpel Falsgesims som Skibets. Det Indre dækkes af et spidsbuet, gipset Tøndehvælv paa Arkitrav, der mod Øst i nogen Afstand fra Væggen støttes af fremspringende Murpiller, hvorom Væggenes Pudsgesims er forkrøbbet.

Kor, Skib og Vaabenhus, der 1914 blev hvidtet, er nu atter rødkalket med hvide Gesims, og Taarnet staar i blank Mur med hvidtede Blændinger. Alle Kirkens aabne Vinduer er nye med spidse, gotiserende Træ-Karme. Skibets flade Loft med stor, listefsluttet Hulkehl mod Langmurene er gipset og hvidtet. Skibets Tagværk af Eg er gotisk, oprindelig af ren Dragerstolstype, men noget

E. M. 1943

Fig. 3. Hersted-Øster. Altarkalk 1679, Sygekalk 1680 (S. 482).

omsat og suppleret i nyere Tid; de øvrige Tagværker er nyere og af Fyr. Taarnet og Trappehuset er skifertækt; de øvrige Afsnit har Tegltag. 1662 havde Taarnet Blytag (Rgsk.).

†*Solskive* blev opsat 1667 (Rgsk.).

INVENTAR

Alterbordet bestaar af nyere Fyrrepanel; mod Nord sidder dog to gamle Fyldinger, hvis Rammestykker har Renaissanceprofiler.

†*Alterklæde*. 1750, af rødt Plyds, kantet med Sølvgalioner og Kongens Navn broderet med Sølv af Perlestikker Horros (Rgsk.).

Altartavlen er et Maleri, Hyrdernes Tilbedelse, signeret I. L. Lund 1838, i samtidig ny-gotisk Ramme.

†*Altartavler*. 1) Rester af en gotisk Altartavle fra o. 1475 er delvis anvendt i Prædikestolen (sml. Fig. 6), under hvis Gesims der sidder et Buegalleri med stejle Kølbuer, Krabbeblade og Topspir foran Stavværk. Et enkelt støtteprofileret Rammestykke har nu mistet sin ene oprindelige Vandnæseprofil.

2) Af Katekismustype, med gyldne Indskrifter paa Dansk og Latin; de forgyldte Piller og Tavlen Forsølvning repareredes 1746 af Hans Nielsen fra Gandløse (Rgsk.).

Altersølv. Kalk (Fig. 3) fra 1679, 21,8 cm høj, med fliget Fodplade, rund, seksdelt Fod, der er opdrevet i seks runde Tunger, sekskantet Skaft, Knop med seks glatte Tunger, hvorimellem Ruder med Korsblomster samt stort Bæger med næsten lodrette Sider. Under Mundingsranden graverede Versaler: »Welsignelsens Kalck som vi welsigne, er den icke Christi Blods Samfund«. Paa Foden: »Denne Kalck oc Disk er gjort til Hersted Øster Kircke Anno 1679«. Under Bunden: »Denne Kalck oc Disk er kiøbt af Hellig Geistes Kircke 1579, da Sognepræst Her Hans Jensen, omgjort 1679«, samt: »Restaureret 1863 da Sognepræst I. C. F. V. Melbye«. Samtidig *Disk* med Cirkelkors og graverede Versaler: »Det Brød som vi bryde, er det icke Christi Legoms Samfund«. Rund *Oblatæske* med Københavns Byvaaben 1750 og Frederik 5.s kronede Navnetræk paa Laaget; Mestermærke 1747 for Christopher Jonsen, København (Olrik 81). †*Oblatæske* af forsølvet Træ anskaffedes 1708 (Rgsk.).

Sygekalk (Fig. 3) fra 1680, 13,4 cm høj, svarende til Kalken, dog med rundt Skaft og glatte Ruder. Om Bægeret to Linier graverede Versaler: »Denne liden Kalck oc Disk med Flaske er bekostet af Hersted Vester Kircke Ao.

1680 og paa nye igien forgyldt Ao. 1710. Forgyldt og restaureret 1863«. Under Bunden en Oldermandsranke. Tilhørende Oblatgemme med Oldermandsranke. Glat *Disk* med Mestermærke for Bendix Aagesen Lund, København (Olrik 57).

†*Messehageler*. 1) Nævnt 1664, gammel, af rødt Fløjl. 2) 1749, af ægte, karmoisinrødt Fløjl med Kanter og Kors af Sølvgalloner (Rgsk.).

Lige *Altersranke* fra o. 1830 med drejede Træbalustre.

Font (Fig. 4), romansk, af Granit, af Roskildetype. Kummen, Tvm. 62,5 cm, hvis Sider er svagt udhævede, har Tovstav foroven og en svær Rundstav ved Overgangen til den keglestubformede Fod, hvis Platte er muret⁴. Intet Afløb. 1746 marmorerede Hans Nielsen Fonten med smukke Farver og malede Foden brun (Rgsk.).

Daabsfad (Fig. 5) fra o. 1550, af sydtysk Arbejde. Paa Randen Hjort- og Hund-Frise, i Bunden Bebudelsen omgivet af en Minuskelring og en tilsvarende Frise. Stemplet: RS.

Daabskande af Tin med graveret: »Herstedøster Kirke 1829«, svarende til Brøndby-Vester (S. 454); stemplet: ACH.

Krucifiks fra 1600'erne, lille, metalstøbt. Det svære Lændeklæde med vandrette Folder er bundet i en Knude ved venstre Hofte. Ophængt over Korbuen paa et nyere Trækors.

Prædikestol (Fig. 6), delvis forfærdiget af Rester af en gotisk Altertavle

Fig. 4. Hersted-Øster. Døbefont (S. 482).

M. M. 1914

Fig. 5. Hersted-Øster. Daabsfad (S. 482).

(sml. S. 481), paa fire Fag, hvori sidder Malerier paa Lærred fra o. 1700, forestillende de fire Evangelister med deres Tegn; over Evangelisternes Hoveder svæver Skriftbaand med Navnene. De store, støtteprofilerede Brædder paa Hjørnerne er kopieret efter det gotiske Rammestykke. Underbygning og Opgang er nyere. Stolen staar egetræsmalet med gyldne Lister om Malerierne. 1746 forsøvede Hans Nielsen Pillerne (Rgsk.). †Himmel udførtes 1750 af Jens Christensen af Farum, »siden ingen befandtes«; den maledes 1751 af Hans Nielsen; Lister, Inskriptioner og det hebraiske Ord Jehova blev ægte forgyldt (Rgsk.).

Stolestaderne er nymodens. Panelerne fra 1771 af Søren Jensen, Farum (Rgsk.).

†*Skripte- og Degnestol* staffieredes 1746 af Hans Nielsen, saa de svarede til Altertavlen (Rgsk.).

†*Pulpitur*, 9 Alen langt og 5 Alen dybt, opsattes 1771 af Søren Jensen i Kirkens Vestende (Rgsk.). Herfra stammer sikkert Rester af en Balustrade med flade, udsavede Pilastre, der nu sidder foran Orgelet.

Pengeblok, jernbunden, skænket af Regimentsskriver Thomas Hansen (Inventarium).

Pengeblok-Maleri i Taarnrummet, paa Træ, i Træramme, fra Slutningen af 1600'rne, 62 x 48 cm, forestillende Lazarus, der ligger nøgen i en Stendynge; under Billedet gul Fraktur paa sort Bund:

»I det, o christen Siæl, du Lazarum seer ligge,
 Elendig og forladt, een Almisse tiigge,
 Da negt ham ey dit Brød ey heller Gug(!) sin Priis,
 For Sundhed, Lykke og aldt got hand dig beeviis«.

Malerier. 1) 0.1650, paa Træ, 78x110 cm, forestillende en østerlandsk Konges Indtog i en By; Billedet er skænket af Justitsraad Rostback og kaldes i Inventariet 1764 »et hollandsk Skilderi«.

2) O. 1650, paa Lærred, 91 x 65,5 cm, forestillende Kristus og Synderinden.

3) Slutningen af 1600'rne, paa Lærred, 77,5x79 cm, forestillende Nadverrens Indstiftelse.

†*Sejerværk* nævnt 1664 og fornyet 1723 (Rgsk.). 1735 opsatte Snedker Qvist en ny Urskive af Egeplanker, 2½ Alen i Firkant, der stafferedes med Farver og ægte Guld af Maler Muule; Kobbersmed Hans Widman lavede to Kobbervisere, endende i Haand og Halvmaane. 1761 fornyedes den af Jens Christensen og stafferedes af Lars Bendixen fra Hillerød med Tallene, de kongelige Navne og Kroner ægte forgyldt (Rgsk.).

Klokker. 1) 1722. Versaler mellem Akantusbladfriser: »Gloria in excelsis Deo. Me fecit Friderick Holtzmann Hafniæ 1722« (»Ære være Gud i det højeste. F. H. i København gjorde mig 1722«). Paa Siden Frederik 4.s kronede Spejlmogram. Tvm. 92 cm.

2) Støbt 1833 af J. C. og H. Gamst.

En revnet †*Klokke* omstøbtes 1722 hos Monsieur Holtzmann, saa der blev to mindre Klokker af den (Rgsk.).

Ved Klokkeskatten 1528 afleveredes een †*Klokke*.

GRAVMINDER

Mindetavle af hvidt Marmor over Dr. Tage Schack, Sognepræst for Herstederne, død 1862, og Hustru Hildeborg Marie Brun, død 1873. Udvendig i Vaabenhusets Østmur.

Gravsten. 1) O. 1700. Margrethe Jensdatter, født i Store-Hedding 15. April 1658, Datter af Sognepræsten Jens Christensen Aalborg og Birthe Nielsdatter, død 1681 efter 4 Aar og 5 Maaneders Ægteskab (to Sønner), og Anna Elisabeth Steman, født i Rostock 14. April 1659, Datter af Just Walentin, Præst ved Kronborg og Helsingørs tyske Kirke, og Anna Belov, død 41 Aar 5 Mdr. og 18 Dage gl. (seks Døtre, tre Sønner). Stenen er lagt af Ægtemanden, Torben Christoffersen Lidøe (Ledøv), Præst for Herstederne og Provst i Smørum Herred. Ølandsk Kalksten, 133x82 cm; latinsk Indskrift med fordybet Skrive-skrift, Navnene med Versaler. Indmuret i Taarnets Vestvæg.

2) 1784. Sognepræst Peder Schallze og Hustru Christine, født Bendike. Gotlandsk Kalksten, 208x 150 cm, med fordybet Skriveskrift, Hulstav langs Kanten og Aarstallet under Indskriften. Paa Kirkegaarden, Vest for Taarnet.

3) O. 1789. Christen Pedersen Graver, Sogndegn til Hersted Øster og Vester,

født i Ringsted 1704, død 25. Jan.

1789 i sit Embedes 69. Aar, og Hustru Dorothea Gruner, født 6. Febr.

1710 i Jægerspriis Amt, død i Hersted Øster 1. Jan. 1788, gift i 57 Aar.

Sandsten, 188 x 128 cm, med fordybet Skriveskrift. Paa Kirkegaarden, op ad Taarnets Nordside.

4) O. 1820. Justitsraad E. Svitzer, født 21.(?) Nov. 1726, død 1.(?) Febr.

1820. Kalksten, 183x 123,5 cm. Ved Siden af Nr. 3.

†*Gravsten* over Albreth Bapken, kgl. Majestæts Kornet, født i Bræmen, død i Hersted Øster 1680. Stenen bekostet 1681 af Enken Citzel Pedersdatter. Nævnt i Præsteindberetning til Hofman.

Kisteglader. 1) 1709. Anna Catharina Dauw, født i Kiøbenhafn 27. Aug. 1688, død i Hersted Øster Præstegaard 23.

Okt. 1709. Oval Blyplade med graveret Skriveskrift. Ophængt i Taarnrummet.

2) 1711. Anna Wilhelmina Dauw, født i Hersted Øster 5. Maj 1711, Datter af Mag. Johs. Dauw og Agneta Catharina Grotter, død 7. Nov. 1711. Ottekantet Kobberplade med graveret Skriveskrift. Ophængt i Taarnrummet.

3) 1723. Magister Johannes Dauw, født i Kiøbenhafn 13. Juni 1680, Sognepræst i Tisted i Jylland 1705, til Hersted Øster og Wester 1707, død 3. Juni 1723. Oval Blyplade med graveret Skriveskrift. Ophængt i Taarnrummet.

4) 1732. Jacob Schrøder, Præst fra sit 32. Aar, først Kapellan ved den danske Kirke i Helsingøer, dernæst Sognepræst for Hersted Øster og Wester, død 18. April 1732 i sin Alders 53. Aar, »her nedlagt« af Enken Thale Hans Daater. Oval Blyplade med graveret Skriveskrift. Ophængt i Taarnrummet.

E. M. 1948

Fig. 6. Hersted-Øster. Prædikestol med Rester af en gotisk Altertavle (S. 482).

KILDER OG HENVISNINGER

Regnskaber 1661—72, 1700—11, 1719—31, 1721—80 (RA). — Præsteindberetning til Hofman 1758 (LA). — Synsprotokol 1840—79 (LA). — Inventarium 1764 (LA). — Kirkebog 1703—1814 (LA). — Museumsindberetninger af M. Mackeprang 1914, K. Uldall 1915—16. Revideret af E. Moltke og G. G. Schultz 1943.

¹ Fortegnelse 1666 over Danmarks Kirker og deres Ejere (RA). ² Dansk Folke-mindesamlings Sagnkartotek 1937. ³ Mynsters Visitatsbøger (ed. Bj. Kornerup) I, 265. Under Aaret 1837 meddeles, at »Kirken er under Hovedreparation, som tildels er en Ombygning, saa der ikke for nærværende kan holdes Gudstjeneste«. Fra denne Ombygning maa det nuværende Kor stamme. ⁴ Mackeprang: Døbefonte. 1941. S. 405.

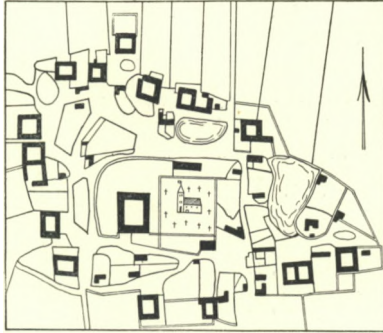

Fig. 7. Hersted-Øster 1786.